کوردایەتی چییە؟ – بەشی پێنجەم / کۆتایی-...کاوە جەلال

1

ئاشکرایە کە خێڵەکی-گوندی هیچ لە کاری دامەزراوەیی نازانێت، بۆیە تا بکرێت بە خوێندەوارانی کوردایەتیی شارنشین یان گوندیی دەسپێرێت، لەڕێشدا ئاشکرایە کە ئەوان دەبێت لە وەرگرتنی ئەو ئەرکەدا بچنە خزمەتی بەرژەوەندییەکانییەوە. لە لەبەر ئەوەی کاری دامەزراوەیی بەهەی کارەکتەری دەوڵەتشەونی خێڵەکی-گوندییەوە دەرفەتی پێکەوەنانی خێرای سامانیان بۆ دەڕەخسێنێت، هەروەها لەبەر ئەوەی وەزیفە وەک مایەی چێکردنی پرێستیژی (هەیمەنەی) سۆسیال و جیاکردنەوەیان لە کاسبکاران دەبینن، ئەوا خوێندەوارەکان بەشانازییەوە نەک تەنیا ئەرکی بەو چەشنە لە ئەستۆ دەگرن، بەڵکو هاوکات تەشەبوس و تەنانەت شەڕی بۆ دەکەن.

لە ئەمەوە دەشێت خێڵەکی-گوندییەکان هاوکات نەوەی خوێندەواری خۆیان بهێننە نێو کاری دامەزراوەییەوە، یان تەنانەت نەشیاو نییە کە لە خۆیان ڕاببینن ئەرکی بەو چەشنە ڕابپەڕێنن. بێگومان ئەم ڕەوشە بە ئەوان خوازراوترە لەوەی تەنیا خوێندەوارانی کوردایەتی کاروبارەکانیان بۆ ڕابپەڕێنن، چونکە ئێستا بەو شێوەیە ڕاستەوخۆتر کار بۆ پاراستنی بونیادە سوننەتییەکانی دەسەڵات دەکەن، ڕاستەوخۆتر ئاکار و نەریتی خێڵەکیانەیان پراکتیزە دەکەن. بەم شێوەیە ئەوان ئێستا مەبەستمەندانە سەرجەم دامەزراوەکان کە دەیان ساڵە لەوەوبەر، لە سەردەمانی حکومەتەکانی ناوەندییەوە و سەرەتاش بە یاریدەی بەریتانیا مۆدێرنیزەکرابوون و فەرمانبەرانیان بە پێگەیەنرابوون، خێڵەکیزە دەکەن: دامەزراوەکان لەسەر بنەڕەتی لایەنگری / لۆیالەتی (loyality) یان بە ملکەچکردنی فەرمانبەرانی باڵای پێشین، وەردەگۆڕن، ئەویش بەوە کە پۆستە گرنگە باڵاکان ڕاستەوخۆ بە نەوەکانی خۆیان یان بە خوێندەوارانی ملکەچیان پڕدەکەنەوە. خێڵەکی تەنیا دەتوانێت متمانە بە "پیاوان"ی خۆی بکات.

هەروەها ئاشکرایە کە خێڵەکی-شارنشین حەز بە کاری دامەزراوەیی ناکات، چونکە کارەکتەرێکی عەسابانەی خولە-چەخماخەیی هەیە. لە ئەمە گەرەکە سەرەتا لەم ڕەوشەدا دوو ئەگەری دازنانی کەسێتی دیاربهێنین: کارەکتەری عەسابەیی دەشێت لە بنەڕەتەوە مۆرکی ئەو

بووبێت پێش چوونی بۆ "شاخ" کە ئیدی لەوێ بەهۆی کوردایەتیی زەبرمەندەوە هەلی "گەورەبوون"ی بۆ هەڵکەوتبێت، واتا بووبێت بە مەسئول، یان دەشێت ئەو لە شار ئەفەندییەکی سوننەتی بووبێت کە لە "شاخ" بەڕێی مەسئولیەتی نێو پێشمەرگایەتییەوە، هەروەها بەڕێی چێژبینینەوە لە دەسەڵاتی بەزەبر و هاوکات هەڵمەتی ڕابواردنەوە، "بەدجۆر" بووبێت، ئاخر پێگەی مەسئول ی نێو پێشمەرگایەتی، ئەمەش بەواتای: "شێوە پێشمەرگایەتییەکەی کوردایەتی"، کە شارنشینان بە شێوە ژیانی گوندی و زەبرەوە دەبەستێتەوە، زۆرترین شیمانەی بۆ بەدجۆربوونی (دێگێنێڕاسیۆنی) کەسێتی لەخۆگرتووە. ئەوە بێگومان خودی ئاکاری ژێر پرسیار نەخراوی سوننەتییە کە شیمانەکانی بەدجۆربوونی لەخۆ گرتووە، ئەوەش نەک تەنیا بەهۆی کێشە فرەلایەنی و ئاڵۆزەکانەوە کە نزیکەی تەنیا بە یاسای سروشتی چارەسەر دەکرێن (وەک: سوڵح، تۆڵەی کوشتنی تاوانکاران بۆ خاتری ڕێگرتن لە تۆڵەسەندنەوەی خێڵەکی کە دەشێت بەهۆیەوە چەندین کەس لەناوبچن و هتد)، بەڵکو زیاتریش لەوە بەدجۆربوونەکە بەهۆی خۆویستی و برسێتییەوە بۆ دەسەڵات و سامان و سێکسوالێتی ڕوودەدات، کە ئەو جۆرە کەسێتییانەیان تەنیوە، بۆ نموونە: لەناوبردنی ناحەزان یان هاڤرکێکەران، بەکوشتدانی پێشمەرگەی هەڵکەوتوو کە لەنێو گوندنشینان‌دا خۆشەویست بووە، یان تەنانەت ئەخلاقیان بە چەشنێک دادەوەشێت کە ئیدی پێشمەرگە بۆ خاتری "ژنەکەی" بەکوشت دەدەن، ئەوجا بەدڕەفتارییەکان لە گوندەکاندا تا ئاستی دەستدرێژیکردنە سەر کەرامەتی کەیبانووی ماڵ بڕ دەکەن، کە ئاشکرایە کەسی دەستدرێژیکردوو یەکسەر بەدووی ئەنجامدانی یەکەمین تاوانی بەو چەشنەدا ب□ تەواوی ئابڕووی دەتکێت و هێدی هێدی بە ڕەفتاری بەد ڕادێت، و هتد.

ئێستا پرسیار لێرەدا ئەوەیە، کە ئایا چاوەڕوانیی چە کارێکی سۆسیال و دەوڵەتداری لە کەسێتیی بەدجۆربووی ئەوها دەکرێت جگە لە چەوساندنەوەی خەڵک و ڕووتاندنەوەی وڵات؟ یان کەشخەچێتی؟ لێ ئەوە لایەن□ک□ی عەسا بەی خولە-چەخماخەییە، لایەنەکەی دی کە لەم پەیوەندییەدا گەرەکی جەختلێکردنە، ئەوەیە کە کاتێک عەسا بەکانی کوردایەتی ب□گ□ور□ی هەلی سیاسیی ڕەخساو بۆ نێو شار دەگەڕێنەوە، یەکسەر دەکەونە بەردەم پرسیاری کاروباری دامەزراوەیی پێویست، کە لە کرۆکدا هیچی دیکە نییە جگە لە دەوڵەت، لێ ئەوان زۆر بەسووکی لە دامەزراوە، کەواتا لە دەوڵەت دەڕوانن، چونکە ئەوان شەقاوەی خولەچەخماخەیین، ئەمەش بەواتای، ئەوان دەخوازن لە ماڵ-دیوەخانی خۆیاندا دەسەڵات بنوێنن.

بێگومان لە حاڵەتی عەسابەی شارنشینی کوردایەتیشدا نەشیاو نییە کە هەندێکیان بخوازن بێنە نێو کاری دامەزراوەییەوە. لەم پەیوەندییەدا جێی سەرنجە کە ئەمان ئێستا لە زۆر ڕووەوە چەند هەنگاوێک لە خێڵەکی-گوندی تێپەڕ دەکەن، ئەویش بەوە کە ڕەفتاری شەقاوەیەتی دەهێننە نێو ژیانی دامەزراوەییەوە، هەروەها زۆر شەقاوانە سەروەریی خۆیان پێشانی فەرمانبەرە ئەزموونداری‌کانی سەردەمی پەیوەندیی دەوڵەتی دەدەن. بە هەر حاڵ، ئێستا لەم پەیوەندییەدا خوێندەواری کوردایەتیش، وەک عەسابەی سیاسی، یەکسەر هاوشێوەی دەسەڵاتدارانی خێڵەکی-گوندی مۆدێلە ناسراوەکەی دەسەڵاتی شێخایەتیی تەریقەت بەگەڕدەخات کە بنەمایەکی سەرەکیی هەیە و دەبێژێت: "من لێرەم وەک دەسەڵاتدار، تۆش فەرموو وەرە خزمەتی منەوە، ئەوجا گەر ئەوە بکەیت، ئەوسا پاداشتت دەدەمەوە".

ئاشکرایە لە بەدپەیوەندییەکی پڕقەرزی بەم چەشنەدا عەسابەکانی کوردایەتی بە هیچ شێوەیەک پێکیان لەسەر گوێرایەڵان ناکەوێت، ئاخر لە لایەک وەک مەسئولی دەرکەوتوو هەردوویەک خوێندەواری دیکەی کوردایەتییان لە بەردەمدایە و دێنە خزمەتیانەوە، کە بێگومان نەشیاو نییە خوێندەواری ساویلکە و دەساف بن و لەکاتی یاخیبوونەکانی چەکداریدا ڕەنجیان دابێت؛ لە لە لایەکی دی بەپاڵ ئەوانەوە مشەخۆرانی سیاسی زیتدە بنەوە کە هەردەم بەرژەوەندیی خۆیان لای دەسەڵات بینیوە و دەبینن. ئەم جۆرە خوێندەوارانەی کاری دامەزراوەیی هەردەم خۆیان بە دەسەڵاتەکانەوە هەڵواسیوە، ئەمەش لەم پەیوەندییەی کوردایەتییدا بەواتای، کە هەر ئەوەندەی ڕەوشێکی سیاسیی لەبار بە دەسەڵاتدارانی خێڵەکی و خوێندەوارانی سەرکزیان بێتەئاراوە (یانزەی ئازاری 1970، ڕاپەڕینی 1991 و هتد)، یەکسەر ئەوانی چەمەرلەغی پۆستخواز خۆیان بەو شەڕەسوارانەدا هەڵدەواسن (کە بێگومان زۆر دەشێت تا دوێنێ ڕەفیقی حیزبی و ئەمن و ئیستیخبارات بووبن، لە ئەوە مەرج نییە)، ئەوجا لەبەر ئەوەی زۆر بەتایبەتی کەسانی مەراییکەر و خۆنەوێن و خۆبەرەپێشەوەن، ئەوا چە لای خێڵەکییانی گوندی و چە لای عەسابەکان سەنگی تایبەت وەردەگرن.

بەڵێ، هەردوو لایەنی ناوبراو، خێڵەکی-گوندی و خێڵەکی-شارنشینی، پۆستە باڵاکان و زۆر پۆستی دیکەی کاری دامەزراوەیی بۆ ئەو پیاو و ژنانە تەرخان دەکەن کە خۆیان ڕاستەوخۆ دەخەنە ژێر ڕکێفیانەوە و وەک خزمەتکاری ئامانجەکانی ئەوان چالاک دەبن. ئەوجا لەبەر ئەوەی ئامانجی سەرەکییان پاراستنی دەسەڵاتی ناوچەییانە و وەک بنەڕەتی ئامانجە لاوەکییە سیاسییەکانی کوردایەتی (بۆ نموونە ئۆتۆنۆمی یان

فیدرالیزم) دایاندەنێن، ئەوا لە هەر جێیەکەوە هەوڵی دەوڵەتداراییانەی گەل-خواز زیتبێتەوە، ئەوان یەکسەر هەوڵی سەرکوتکردنی دەدەن، چونکە بەگەلبوون لە تەک بەرژەوەندیی خێڵەکییانەی ئەواندا ناگونجێت کە ناوچەگەرییە: ئەوان یەک کوردستان ی نێو ئێراق وەک نیشانەی نەمانی دەسەڵاتیان دەنرخێنن.

ئەمە لێرەوە ڕوونتر لەو تێڕوانینە تێدەگەین کە دەبێژێت، خۆبەڕێوەبردنی سیاسی وەک کردارێکی دەوڵەتی بە کوردایەتی نامۆیە. ئەمە بێگومان هەروەها خوێندەوارانی کوردایەتیش دەگرێتەوە، کە وەک کەسانی سوننەگەرا و خۆمەبەست تەنیا دەتوانن بەرژوەندیی خۆیان و کەسوکاریان ببینن، بۆیە هەر ئەوەندەی هەنگاو دەنێنە نێو دامەزراوەی دەوڵەتییەوە، ئیدی نزیکەی تەنیا پێیان دەکرێت بەسەرپێیی و تەمەڵ بەڕێک کار جێبەجێ بکەن. ئاخر ئەوان "کارەکتەری فەرمانبەر"یان نییە، هەروەها چیدی ئێستا لە فەرمانگەدا ئەتەرەتیی فەرمانبەرییانە لەگەڵە نییە کە بزانێت و بیەوێت کارەکان ئاڕاستە بکات، هاوکات ئەو جۆرە فەرمانبەرانە کە لە سەردەمی دەوڵەتی هێشتا کارای ئێراقدا پێگەیشتبوون، ئێستا خێڵەکییەکان لەکاریانخستوون و پیاوان (و هەروەها ژنان)ی خۆیان خستۆتە جێی ئەوان، ئەمانەش وەک گۆتمان زۆرینەیان چەمەرلەغەکانی کوردایەتین کە بەتایبەتی تامەزرۆی ئەوەن پۆستی فەرمییان هەبێت و ژیانیان رواڵەتگەرایانە بەڕێوەبەرن. ئاخر بە ئەم جۆرە کەسێتییانە لە دێرزەمانەوە ئەفەندێتی یان سفوورێتی مۆرکی جیاکەرەوەیان هەبووە، ئەوجا ئەم دیاردەیە پێکەوە لە تەک بروانامەدا پتر پرێستیژی (هەیمەنەی) سۆسیال چێدەکات، بۆیە دەبینین، کە نەک تەنیا کەلکە خوێندەوارانی کوردایەتی، بەڵکو ئەم خۆهەڵواسیوانەش هەوڵ دەدەن بە نامەی ئەم یان ئەو مەسئولی دەمانچەیی لە زانکۆ و تەنانەت خوێندنی باڵا وەربگیرێن، کە ئاشکرایە تەواوکردنی خوێندنەکەشیان هاوشێوەی وەرگرتنیان سانا و خێرایە و ملهوڕانی بەناو مامۆستای زانکۆکان بەشانازییەوە بڕوانامەیان "پێدەبەخشن".

بەم شێوەیە دامەزراوەکان پێکڕا بەگوێرەی مێنتالێتیی خێلەکییانە بەڕێوەدەبرێن: واستەکردن بۆ چوونە ژوورەوە و ڕاپەڕاندنی کاروبار دەبێت بە کرداری ناچارەکی، واتا کە واستە نەکات، پشتگوێ دەخرێت یان تەنانەت مافی دەخورێت. هیچ فەرمانبەرێکی خاوەن ئیدیال کە خواستی کاری گونجاوی بۆ هاوڵاتیان هەبێت، لە فەرمانگە و دامەزراوەکانی وڵاتی کوردایەتیدا جێی نابێتەوە، یان: هەموو کەسێکی خاوەن ئیدیال لە تەک دامەزراندنیدا بە خودی بونیادی

خێڵەکییانەی دامەزراوەکان دەبێت بە کەسێتییەکی گەندەڵ – گەر زوو وازنەهێنێت.

2

خوێندەوارانی سونەگەرای کوردایەتی تەنیا لە دامەزراوە و ڕێکخراوی پارت یان کۆمپانیای ئابوری-سیاسیدا چالاک نابن، بەڵکو هەروەها سەربەخۆ بە نووسین و کاری میدیایی و هتد خۆیان دەخەنە خزمەتی پەیوەندییە هەبووکانی ستەمکارییەوە کە لەنێو کایەکانی سیاسەت و کولتوور و زانستدا سەروەرییان وەرگرتووە. بێگومان ئەمە لێرەدا هەڵوەستەکی ژیانییمان لەنێو ئەمڕۆدا هەیە، کە بە پەلەپڕوزە کەوتەتە مشووری دابینکردنی بەرژەوەندییە خۆییەکانی هەر کەس. ئاخر کەس خۆی لەم جۆرە هەڵوەستەدا مەبەستە. بێگومان ئەم شێوەیەی هەڵوێست تەنیا خزمەتکارانی ڕاستەوخۆی خێڵەکییە گوندی و شارنشینەکان ناگرێتەوە کە لەنێو ڕێکخراوە جیاکانی کوردایەتیدا چالاک نابن، بەڵکو هەروەها مەرکەکی کرێکییانەی زۆرینەی ئەو کەسانەش کە گۆیا لە بوارەکانی کولتوور یان میدیادا دژایەتیی دەسەڵاتدارانی ستەمکار دەکەن، لە سەرەڕای ئەوە ناڕاستەوخۆ پارێزەری ستەمکارین، چونکە ئەو هەڵوەستە ژیانییە لە هەمان مێنتالێتیی خۆرهەڵاتی-ئیسلامییەوە کە “خۆگەرییە” بەرجەستە دەبێت. ئاخر هەموو موسڵمانێک خۆگەرایە، چونکە بەو ئاواتەوە دەژی کە بچێتە بەهەشتەوە، هەروەها هەموو تاکەکی ناخۆڕەخنەیی کولتووری ئیسلامی خۆگەرایە، چونکە بەو ئاواتەوە دەژی کە دوای مردنی پێی بگۆترێت “بەڕاستی پیاوی / ژنی چاک بوو”. سۆسیالێتی، بە پێچەوانەی کۆمەڵایەتی، لە جیهانەکی بەم چەشنەدا هێندە لاوازە، کە ئیدی نزیکەی سەنگ وەرناگرێت.

کەواتە لەنێو ئەم بەدپەیوەندییەدا هەروەها نزیکەی سەرجەم ئەو چالاکە سونەگەرایانەی بواری کولتوور و میدیا خۆیان دەبیننەوە کە بە حوکمی هزرین و شێوەی ژیانیان ناتوانن بە کەمترین شێوە ڕەخنەییانە ڕوو بکەنە ڕیشەی ستەم و بێدادییەکانی کوردایەتی، واتا ستەمکارییەکی ئەوتۆ کە لە “خۆ”ی کوردی-خۆرهەڵاتییەوە بەرجەستە دەبێت و ئەوان خۆیشیان بەشەکی ئەو شێوەیەی خۆیەتیی خۆگەران. لە ئەمە بە هەمان شێوە ئەو کەسێتیانەش دەگرێتەوە کە خۆیان بە کاری میدیایی بە فەزحکردنی شۆڕەسوارانی کوردایەتی تەرخان کردووە، چونکە لەنێو میکانیزمی پەیوەندییەکاندا قەتیس ماون، واتا لەرێش هەر میکانیکی کار و کاردانەوە، کیین و دژەکیین، خێڵەکئاسا چەندپاتدەبێتەوە، ئەوە هاوشێوەی سەرجەم شۆڕەسوارانی کوردایەتی کە

ژیاننامەی سیاسییان بە خاتری مەزناندنی خۆیان دەنووسن و تەقیون لەوە کە دوای مردنیان ستایش نەکرێن. مرۆ بۆ نموونە لە شێوەی ئەپۆزیسیۆندا دەست دەداتە کاری میدیایی، لێ نەک تەنیا سکاڵا و کڕووزانەوەی باوی خەڵک بە وشە دەردەبڕێتەوە، بەڵکو تەنانەت دەشێت ناڕاستەوخۆ ببێت بە ماسی قولاپی ئەو بەرژەوەندچییە موخابەراتییانە کە کار و پیشەیان هێنینەوەی حیکایەتە بۆ مەزنیی خۆیان یان لەدژی “ئەوبەر”. ئەمە لەم پەیوەندییەشـدا هەر خۆزگە هەرە گەورەکەی ستایشی دوای مەرگ دەبینین. یان با ئەم تێڕوانینەمان کۆنکرێتتر بکەین: گەر ئەم جۆرە چالاکانەی بواری میدیای بەناو ئەپۆزیسیۆن بچنە جێی شۆڕەسوارانی کوردایەتی، ئەوا هەروەک ئەوان سیاسەت دەکەن، چونکە لە بنەڕەتەوە وەک ئەوان پێشبینیی ژیاندنی ژیان بۆ هەموو چەشنەکانییەوە دەکەن.

دەستەواژەیەکی زۆر بڵاوی نێو ئەم جیهانبینییە بریتییە لە “شەڕی براکان” یان واژەی “براکوژی”. بێگومان ئاشکرایە کە ئەوە درۆیەکی گەورەیە، ئاخر پێشمەرجی “شەڕی براکان” بریتییە لە هەبوونی “ماڵێکی کوردی” کە ناکۆکییەکانی نێوی تەقیونەتەوە. لە گەر کرێکییانە بڕوانین، ئەوا دەبینین کە ئەم “ماڵ”ە لەگۆڕێ نییە، ئاخر شەڕی دڕندەی خانەوادەکان تەنیا بۆ خاتری دەسەڵاتی ئەوان خۆیان هەڵگیرسێنراوە و ئایندەی قەومگەلەکەش بە هەر یەکەی ئەو دەسەڵاتانەوە پابەندکراوە. بێگومان ئەمە واتایەکی ئەوتۆ ناگەیەنێت کە گۆیا ئەوان “خەسەپەن” بن، بەڵکو ئەو واتایە دەگەیەنێت کە ئەوان بەهۆی ناوبانگ و پێگەی دەسەڵاتەوە لە لایەن هەموو ئەو کەسانەوە قبووڵ دەکرێن و تەنانەت زیتدەکرێنەوە کە لە نێو هەمان کاتیگۆریدا خۆیان دەبیننەوە. هەموو یەکێک لە ژیانی جڤاکیدا وەک خۆگرا خۆمەبەست، لە هەر کەسێکی خۆمەبەست دەسەڵاتەکی باڵاتری گەرەکە تا دەرفەتی بەدیهێنانی ئامانجەکانی بۆ بڕەخسێنێت. بەم شێوەیە پەیوەندیگەلی میکانیکییانەی کردار و پەرچەکردار، پاشقول و دژەپاشقول، غەیبەت و دژەغەیبەت تا دەگات بە پێکدادانی ڕاستەوخۆی فیزیکی، ژیانی قەومگەلەکە دەتەنن. لەم ڕوانگەیەوە ئەمە تەنیا بە نموونە گەنجانی بەکارمان نییە کە بۆ خاتری بڕێک مووچە چەک هەڵبگرن و بە ناچاری بکەونە شەڕەوە لەدژی گەنجانی دیکەی هەر بەرەیەک، بەڵکو هاوکات ئەو سەرکزە بەکەرامەتانەمان هەن کە ناودەنرێن “سەگەکانی جەنگ” (The Dogs oft the War).

لەم ڕوانگەیەوە خوێندەوارانی کوردایەتی کە لە بواری کولتوور و

میدیادا کاران، مەبەستمەندانە یان بەناچاری ئاکامە زیانبەخشەکانی شەڕی نەوخۆیی خانەوادە خێڵەکییەکان و عەسابە خولەچەخماخەییەکان لە بەهای خۆیان دەخەن، زیانەکانیان بە مرۆڤی نەو کوردستان و ئایندەی سەرجەم کوردان دەشارنەوە، چونکە ئەوان خۆیان وەک کوڕانی / کچانی ئەو پەیوەندییانە ناتوانن پێشبینیی ژیانێکی مرۆڤدۆست لە دەرەوەی ستەمکاری بکەن. نەخێر، گەورەترین ئاواتی ئەم جۆرە خوێندەوارەی کوردایەتیش هەر ئەوەیە کە وەک کوڕی / کچی ئەوان بناسێنرێت. لە ئەمڕۆ مەسەلەکە بەهۆی داوەشانی بەردەوامی پەیوەندییە جڤاکییەکانەوە لەو جۆرە نیازانە تێپەڕدەکات: ئەمڕۆ کوردایەتی بە ئەوان نزیکەی بووە بە دەستوەژێکی پەتیی بژێوی، لەم پەیوەندییەشدا ئاشکرایە کە ئەوە دەستوەژێکی بژێویی نەو قەوارەیەکی دەوڵەتی نییە کە تێیدا فەرمانبەران دەسەڵاتدار بن و بەگوێرەی پۆستەکانیان ئەرکی پێدراوی دامەزراوەییان ڕاپەڕێنن، بەڵکو لە نێوەندێکدایە کە مرۆڤ بە ویستی خۆی یان بەناچاری چێتە خزمەتی باندە عەسابەییەکانی خێڵەکی-گوندی یان خێڵەکی-شارنشینییەوە.

کەواتە ستەمکارییەکەی کوردایەتی هەموو سنوورەکانی دەستدرێژیکردنی تێپەڕاندووە، ئەمەش بەواتای: کوردایەتی تەنانەت هەموو بنەڕەتە ئەخلاقییەکانی مسۆگەرکردنی بژێوی ی لەکارخستووە کە گرنگترینیان بریتین لە دوو بنەڕەت: یەکەم، بە ڕەنجی شانی خۆت بژی؛ دووەم، کارێک بکە کە توانات بەسەریدا بشکێتەوە. لە کوردایەتی کە پابەندی “لەیالەتی”یە، بەناچاری ئەو بنەڕەتانە پێشێل دەکات، چونکە ناتوانێت دەسەڵاتی خۆی بەبێ لایەنگری سەرکز بپارێزێت، بۆیە ئەو کەسانەش کە هەوڵ دەدەن لەو دوو بنەڕەتەوە ژیانیان دابمەزرێنن، دەبن بە بەشێک لە چەوساوەکانی وڵات — ئەو داماوە دا-زناوانەن کە بە کۆوزانەوە و چاو بە فرمێسک چاوەڕوانی دەستی بەزەیی ئەوانن. لە گومانی تێدا نییە کە لە وڵاتی کوردایەتیدا هیچ کەس بەخەم سەر نانەتە سەر سەرین، چونکە نەک تەنیا خەڵکی داماوی بەردەوام کۆوزاوە، بەڵکو تەنانەت ئەوانە کە هەر سەرسەرین یان ئەوانە کە خۆیان وەک پاشکەی شەڕەسوارانی کوردایەتی ساغکردەتەوە و هەردەم پەنجەیان لەسەر پەلەپیتکەی چەکی بەرەنگارییە، لە ئەوپەڕی ناجێختی و نابەختیاریدا دەژین. کوردایەتی بەختیارییە ڕۆژییە ساویلکەکەی کوردەواریشی لەناوبرد.

3

ڕەخنەی کوردایەتی، وەک وەرگرتنی هەڵوێست بەرانبەر ستەمکاری، لەو

ئاگاییەوە سەرھەڵدەدات کە ئەمە ھەرگیز لە سەردەمدا، بەتایبەتی لە سەردەمە تەنگژاوییەکاندا، ناتوانین میانەگیر بین، جگە لەوە پرسیاری میانەگیری واتای ئەخلاقییانەی بە کردارمان لە جیھاندا ھەیە.

بەگومان ڕەخنەی کوردایەتی نایەوێت ببێت بە دەرچەی ھزرین لە چارەسەر. سەرەتا گومانی تێدا نییە کە کوردایەتی لە گشت ڕوویەکەوە ھەمەکییانە (تۆتال) شکستی ھێناوە. جگە لەوە ئەمڕۆ، لەپاڵ ھەڵپەی پاشکۆیەتی بە خانەوادەکان و گەیشتندا بە کاری دامەزراوەیی، جەجاڵەک ھەر تاکەکی لەنێو خۆیدا لوولداوە، ئەوە بەگومان لە گشت بوارەکدا، وەک: ھەڵپەی ژیانی ڕواڵەتی، بەرھەمخستنەوەی بەپەلەپڕوزەی ھۆشەکی و کولتووری، بیناسازیی سروشت وێرانکەر، دزینی توێژینەوەی زانستی، یان ڕۆمان و وێنە و لاسایی جۆرەیانە ھونەری و ئەدەبییەکانی خۆرئاوا، لاوازیی ئاگایی فەزای (ڕاومی) گشتی، ھەڵپەی پارە کۆکردنەوە عەلسەریع، ئەوجا: خۆراکی نەخۆشخەری مرەق، کەووزانەوە و خۆخاڵیکردنەوە لە بەنە و چایخانە و سۆسیال میدیاکاندا و ھتد. ئەمە بەگومان ناتوانین نکۆڵی لەو ڕاستییە بکەین، کە لە کەنارەکاندا، یان تەنانەت بە حەزەرەوە لەنێو جەجاڵەکەدا، شێوە ژیانی ناوەرۆکیانە کەم یان زۆر دەرکەوتووە، ھەروەھا ھەردەم ھەوڵی هزری و ئەدەبی و ھونەریی یان میدیایی ڕەسەن ھەبوون و ھەن. لە کێشە کرۆکییەکە لە ڕووی گۆڕانی جڤاکییەوە ئەوەیە کە گەر لە وڵاتەکدا درۆزنیی سیاسییەکان و سەرکزانیان ببێت بە فەزیلە، جاش و قەنتەراتچیی عەسکەری بەسانایی ببێژن گۆیا پێشمەرگە بوون، خیانەت وەک حەکیمەتی و وڵاتپارێزی ستایش بکرێت، ھەروەھا دەسەڵاتدارانی کوردایەتی وەک گورگی برسی ھەڵمەت بە سامانی سەرزەوی و ژێرزەویی ئەو وڵاتە بەرن، ئەوجا بەبێ سڵەمینەوە ھەر شتەکی دزراو بە خۆیان بکەن بە پارە (کە بەگومان نازانن خەرجی بکەن!)، ئەوا لەو وڵاتەدا ھیچ دەروویەک بە چاکسازی لەگۆڕێ نییە، بەڵکو تەنیا شۆڕشی خوێناوی چارەسەرە. لە شۆڕش، واتا ڕێڤۆلوسیۆن، بەبێ شۆڕشگێڕان ھەڵناگیرسێت، شۆڕشگێڕانیش لەنێو کوردەکانی ئێراقدا بە ڕادەیەک دەگمەنن کە ئیدی نزیکەی ھیچ کەشەکی جڤاکیان نییە. بەڵێ، ئەمە بەگشتی قەومگەلەکی دا-ماو-مان ھەیە کە زۆرینەی ھەرە زۆری تاکەکانی لەتاو چەوسی بەردەوام لیک بە لالغاوەیدا دەچۆڕێتەوە، یان وەک کەسێتیی سوننەتی مەمنوونە دەست لەناو دەم بژی.

گومانی تێدا نییە کە لەم پەیوەندییەدا کەمینەیەکی گەلەک بچووک

هەیە کە وەک شەوە مەتەڵێکی جووڵاندن واتایەک وەردەگرێت، لە ئەوە کەمینەیەکی پەرتەوازەیە کە بەتووڕەیی خۆی ڕادەژەنێت و دەخواتەوە، دەتەقێتەوە و دادەمرکێتەوە، هاوکات بەپشوو بە دۆزینەوەی سەرەداوەکانی ئەگەرێکی کاری گرووپیانە ئاخ هەڵدەکێشێت. لەم پەیوەندییەدا نکۆڵی لەوە ناکرێت کە نەک تەنیا ئەم کەمینەیە، بەڵکو هەروەها زۆرینەی قەومگەلی تووڕەی بەردەوام کڕوزاوە، متمانەی بە خێڵەکی-گوندی و عەسابی خولەچەخماخییەکان نەماوە. گەر سەردەمانێک پرسی نەتەوەیی لای قەومگەلی کوردان شێوەیەکی چاوپۆشیی لە بەدڕەفتارییەکانی کوردایەتی ناچارکردبوو، ئەوا ئەمڕۆ هەمیشە پتر ناکۆکییە چینایەتییەکان زەقدەبنەوە: لە نێوان خانەوادەکانی کوردایەتی و فرە کەسانی شاریی یان تەنانەت شارنشیندا، بەرانبەر ئەوەش حیکایەتەکانی کوردایەتی بەردەوام ڕۆشنتر کاریگەرییان دەدۆڕێنن. لە ئەوەی ڕاستی بێت ئەم ناکۆکییە چینایەتییە پتر ئەدگاری بۆرژوازییانەی هەیە کە هاوکات چەپ و بەناو چەپەکانیش پێکهاتەیەکی ئەون. ئەوجا گەر بڕوانین کە کوردەکانی ئێراق هاوکات لەنێو پەیوەندیی جیهانیدان، ئەوا دەتوانین گریمانە بکەین کە هەروەها نەشیاو نییە پابەند بە زەمینە هزرییەکانی ئەمڕۆوە کارل مارکس بۆ یەکەم جار لەنێو ئەمانیشدا کوردییانە قسەی خۆی هەبێت – واتا ئەو هزرڤانەی چەند سەدەی ڕابوردوو کە ئەمڕۆ هیچ فەیلەسوفێک هێندەی ئەو هەنووکەیەتیی (ئەکتوالێتیی) لە ئاستی جیهانیدا نییە.

لە پتر پێدەچێت ڕێگەچارەی دی بۆ کوردەکانی ئێراق کارایی خۆیان لە کردەکێتیدا وەربگرن کە لە بەداربوونەوەی کوردانی سێ کوردستانەکەی دیکەوە دێنە پێشەوە. پێدەچێت جیهانبینی و ئەخلاقناسیی ئەوان کارایی ڕوونتر وەربگرن، چونکە بەردەوام پتر تەشەنە دەسێنن؛ پێدەچێت کوردانی سێ کوردستانەکەی دی کە زۆر بەوردی ڕەچاوی داوەشانی ژیانی کەسی و جڤاکی و سیاسی ی کوردەکانی ئێراق دەکەن، لەم دازنانە کوردییە بەردەوامە هزریبەتن – لە ڕاستیشدا ئەمڕۆ لە ئەوان زیاتر هیچ ئەلتەرناتیڤێک دیار نییە. گۆڕانەکان لە ئایندەدا دەردەکەون.